

het geweld in Indonesië een reactie was op het geweld van de tegenpartij (de terreur van de guerrilla's), óf nodig was om orde en veiligheid te garanderen (onder verwijzing naar de Bersiap), óf een voorwaarde was voor het behoud van de koloniën (dus feitelijk een noodzakelijk kwaad), óf een opdracht was van hogerhand (niet hún verantwoordelijkheid), óf helemaal nooit heeft plaatsgevonden. Welnu, als beide uitersten voor aanvang van het onderzoek aankomen met zulke verwijten, insinuaties en geprefabriceerde historische interpretaties, dan weet je eigenlijk zeker dat het thema interessant én relevant is.

Internationale vergelijking

Wat ongemeen goed is aan de uitwerking van het lopende onderzoek is dat, om dergelijke luchtfietserij zelf te voorkomen, een internationale vergelijking wordt gemaakt. Dit is volkomen terecht, want het antwoord op de vraag naar de aard, context en dynamiek van het geweld van de Nederlandse troepen in Indonesië en het mogelijke structurele karakter ervan kan natuurlijk pas echt worden gegeven als de Nederlandse situatie wordt afgezet tegen het optreden van de Fransen in Indochina en Algerije en dat van de Britten in Kenia en Maleisië. Het zijn de voorlopige resultaten van deze comparatieve onderzoekslijn die zijn gepubliceerd in het BMGN-thema-nummer. Ertoe zijn verschillende internationaal gerenommeerde kenners van de Franse en Britse dekoloniatietijd gekoppeld aan Nederlandse onderzoekers, om tot uitspraken te kunnen komen over overeenkomsten, verschillen en mogelijke verklaringen. Vooralsnog zijn vier deelthema's uitgewerkt: 'Indrukken van de microdynamiek van revolutionair en contrarevolutio-

nair geweld. Bewijs uit laat-koloniaal Zuidoost-Azië en Afrika vergeleken' (Roel Frakking en Martin Thomas); 'Technisch geweld' in de Nederlands-Indonesische Oorlog. Zware wapens in de periode van dekolonisatie' (Azarja Harmanny en Brian McAllister Linn); 'Verkrachting tijdens de Indonesische en Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlogen. Motieven, contexten en politiek' (Stef Scagliola en Natalya Vince) en 'Liever geen onderzoek. Hoe schandalen over koloniaal geweld in de Britse en Nederlandse politiek onschadelijk gemaakt konden worden (1945-1960)' (Huw Bennett en Peter Romijn).

Achterliggende structuren

In hun begeleidende artikel met de titel 'Extreem geweld tijdens de kolonisatieoorlogen in vergelijkend perspectief, 1945-1962', werken de onderzoeksleiders Thijs Brocades Zaalberg en Bart Luttikhuis de rode draad uit. Uiteraard maken zij daarbij direct duidelijk dat het hen niet is gegaan om het vaststellen van een vergelijkende rangorde van gruwelen en zo te bepalen of het Nederlandse geweld meeviel of tegenviel, afgezet tegen de Fransen en Britten. Het ging hen veel meer om het beter leren begrijpen van het precieze karakter van het geweld tegen vijandelijke strijders, non-combattanten en burgers, via de omweg van de vergelijkende methode, en welke achterliggende structuren het zouden kunnen verklaren. In hun artikel stellen zij dat uit de deelonderzoeken vooral blijkt dat de overeenkomsten tussen Frankrijk, Groot-Brittannië en Nederland, ondanks de onmiskenbare verschillen, opmerkelijk groot zijn geweest wat betreft extreem geweld in de koloniën. De traditionele tweedeling tussen een vermeende harde Franse traditie en een relatief mildere Brits-Nederlandse benadering

kan dus definitief de prullenmand in. Verder menen zij te kunnen afleiden uit de deelonderzoeken – en dát vooral is heel boeiend – dat excessief geweld vaak kan worden gerelateerd aan het feit dat bijna consequent werd afzien van vervolging door het militaire kader en de overheid. Hierdoor ontstond een situatie waarin excessen mogelijk werden en daarna meer structureel konden gaan plaatsvinden. Het is in hun ogen, naast de andere oorzaken, vooral die straffeloosheid geweest die bijna institutioneel was verankerd, en het management van de geweldsincidenten (lees: de doofpotcultuur), die de ruimte schiepen voor zeer gewelddadig optreden en escalatie in de hand werkten. Zij benadrukken dat oorlogsrecht feitelijk niet van toepassing werd geacht in de koloniën, met alle gevolgen van dien.

Dit is een onderzoeksresultaat dat dwingt tot serieuze reflectie. Natuurlijk is er best nog wat aan te merken op het lopende onderzoek, dat enkele lacunes bevat, zoals het ontbreken van het perspectief van de slachtoffers en Indonesiërs, en dat worstelt met definitieproblemen, zoals die over 'technisch geweld'. Maar in ieder geval is de suggestie dat de onderzoekers niet integer of onbekwaam zouden zijn na deze publicatie volkomen weerlegd. Hun fascinerende internationale vergelijkende onderzoek, dat later nog in uitgebreide en uitgewerkte vorm zal verschijnen als boek, verdient het zeer om aandachtig gelezen te worden door alle geïnteresseerden in krijgswetenschappelijke thema's, zonder oordelen vooraf. ■

Dr. Henk de Jong, universitair docent militaire geschiedenis NLDA